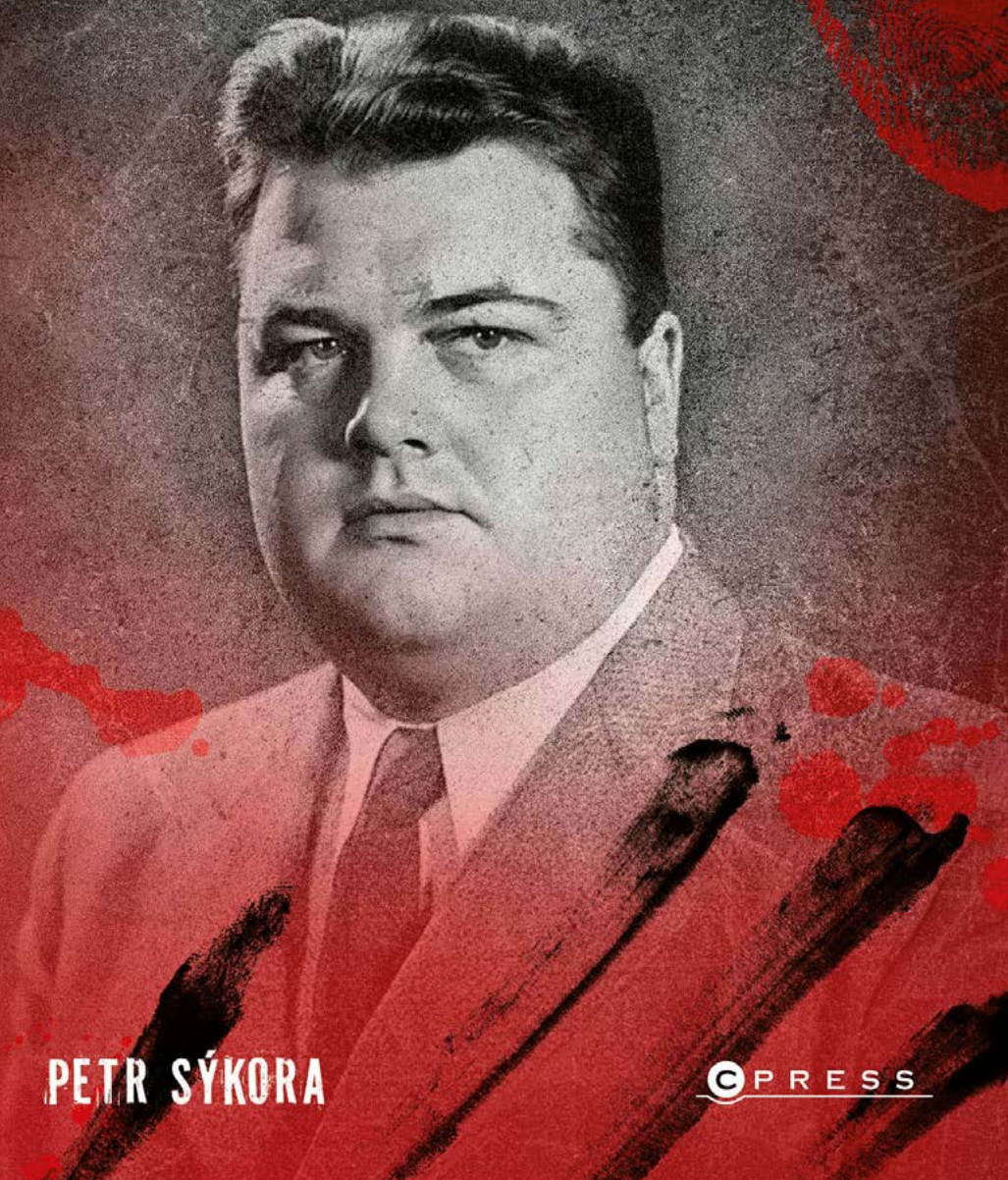

ZAPOMENUTÝ KOMUNISTA RUDOLF MARCIÁN

PETR SÝKORA

 PRESS

Zapomenutý komunista Rudolf Marcián

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Petr Sýkora

Zapomenutý komunista Rudolf Marcián – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Zapomenutý komunista

Rudolf Marcián

Petr Sýkora

© Petr Sýkora, 2024

ISBN tištěné verze 978-80-264-5186-0

ISBN e-knihy 978-80-264-5192-1 (1. zveřejnění, 2024) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-264-5193-8 (1. zveřejnění, 2024) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-264-5189-1 (1. zveřejnění, 2024) (ePDF)

Obsah

1. Cesta k příběhu	7
2. Autor zdroje: Ivan Ovečka (1927–1994)	11
3. Zdroj: Dva rukopisy (1987 a 1993)	17
4. Rok 1950: století hrůzy v polovině	20
5. Oběť: Rudolf Marcián (1919–1950)	57
6. Svědkyně: Olga Tesaříková-Marciánová (1925–1999)	162
7. Vrah: Ladislav Mlacovský (1932–1953?)	189
8. Vyšetřovatel (jednotlivec): Josef Blahoš (1905–1959)	197
9. Ta, co našla pointu příběhu: Anežka Blahošová (1901–1966)	203
10. Vyšetřovatel (instituce): Státní bezpečnost (1946–1990)	207
11. Cesta k Události: Květen a červen 1950	226
12. Událost: 30. června 1950	242
13. Jak Událost správně chápat	282
14. Důsledky: Zahlazování stop a lidí	297
Prolog. Návrat na začátek příběhu	322
Jmenný rejstřík	329

„ZA KAŽDÝMI DĚJINAMI SE SKRÝVAJÍ JINÉ DĚJINY.“

HILARY MANTELOVÁ, WOLF HALL

1. Cesta k příběhu

*„MÉ DÍLO JE SEŘÍZENO V ZCELA SVĚRÁZNÝ MECHANISMUS;
UPLATŇUJE SE V NĚM A VYROVNÁVÁ DVOJÍ PROTICHŮDNÝ POHYB,
ZDÁNLIVĚ NESMIŘITELNÝ. ZKRÁTKA MÉ DÍLO ODBOČUJE —
A PŘITOM ZÁROVEŇ POSTUPUJE VPŘED.“*

— LAURENCE STERNE,

ŽIVOT A NÁZORY BLAHORODÉHO PANA TRISTRAMA SHANDYHO

Příběh, jehož schránu právě držíte v rukou, se skutečně stal. Alespoň to tvrdil PhDr. Ivan Ovečka, Csc., dlouholetý, věrný a poctivý dělník socialistické a komunistické historiografie, bytost marxismu oddaná, k leninismu přivinutá, oportunistem vyžraná a dogmatismem prosáklá; dejž jeho duši Pánbůh klidné spočinutí v některém z pražských kolumbárií.

Ovečkův rukopis o životě a smrti jednoho mladého soudruha, vedoucího krajského tajemníka Komunistické strany Československa, Rudolfa Marciána, jsem získal náhodou. Náhodou tak nepravděpodobnou, že to možná ani náhoda není, možná je to úradek, možná komplot, možná jsem se stal sluhou temných sil nebo nástrojem iluminátů. Někdo, kdo otáčí zrezivělým soukolím Veškerenstva, na mne pohlédl, vyhodnotil mne jako nejvhodnějšího blouda, který by mohl přinést (když se bude snažit) lidstvu pravdu o Rudolfu Marciánovi a jeho době. Soudruh Ovečka, první kandidát na světloňoše, to nestihl, a proto jsem nastoupil coby náhradník.

Marciánův příběh se odehrál v minulém století, které nebylo ani stoletím osvícenství, ani stoletím páry jako jeho starší bratříčkové. Toto století ještě nemá přídomek, ale až ho dostane, tak to rozhodně nic lichotivého nebude. Marciánův příběh, vtipný a hrůzostrašný, je pro minulé století

typický. Podobných bychom mohli najít a sestavit tisíce. Nicméně Rudolf Marcián si medializaci i sedmdesát let po své smrti zaslouží. Jeho příběh není jen výluhem z té doby. Může, alespoň doufám, přinést poučení pro časy nadcházející. Protože i my, nyní v době postfakticko-psychotózní, jsme stejně nejistí, jako byli lidé během Marciánova krátkého kostrbatého života.

Dlouho jsem přemýšlel, jak s Marciánovým příběhem naložit. Možnosti vykrystalizovaly tři:

- Zpracovat (ale jak?)
- Předat (ale komu?)
- Zahodit (ale proč?)

Tyto varianty jsem seřadil a opísmenkoval – viz schéma výše. Chvilí jsem možnosti pozoroval, načež jsem se rozhodl takto: Provedu pokus vyřešit situaci tím, že cenný text zpracuji. Pokud se to nepovede, přeskočím na variantu b) a pokusím se závažný historiografický materiál někomu vnutit. A když nikoho vhodného neseženu, pak ten Ovečkův bezcenný blábol vyhodím.

Nakonec se mi po značných útrapách podařilo zvládnout variantu a). Co na vás tedy čeká: Příběh o pestrém životě a nezvyklém konci mladého komunistického funkcionáře. Je to příběh zcela zapomenutý. Dnes již nikdo netuší o strašném mordu v pableských zapadajícím slunce na pustém hřebeni hor. Dnes jen málokdo tuší, že kdysi na počátku československé socialistické cesty, v dobách jásavých (a temných zároveň) skončil pod pařátem reakcionářovým miláček národa, mladý posel komunismu, výhonek spravedlivé doby, rudý hrdina, milující manžel, syn dělnické třídy, skvostný soudruh Rudolf Marcián, člověk z nejupřímnějších, mládenec čistého srdce, horoucí sluha našeho lidu, svině bestiální, magor tuplovaný, snaživý gestapa

1. Cesta k příběhu

konfident, hovado trockistické, trýznitel robátek, trapič děvčic, špinavec do kosmopolity zakuklený, škůdce národa, nepřítel Slovanstva veškerého, titoismem nakažený šakal, zrádce všeho a všech, vztekly pes, a tak dále, a tak podobně...

Marciánův příběh vybádal, prozkoumal a několik let sepisoval PhDr. Ivan Ovečka, CSc., a to dokonce dvakrát, avšak ani jeden rukopis nestačil dokončit a publikovat.

Příběh života a vraždy vedoucího krajského tajemníka KSČ v Olomouci, soudruha Rudolfa Marciána, netvoří – v Ovečkových rukopisech – potřebný dramatický oblouk. I když se komunistický dějepravec s pomocí nejpotřebnější vědy, která se jmenuje vědecký komunismus, snažil, masivní kusy příběhu chybí. Ovečka selhal a moje představa, že život a dočasně zmrtvýchvstání soudruha Marciána rozvinu ve fungující, přehledný a logický příběh, román jako od Dickense, bez trhlin logických i dějepisných, s vývojem jednotlivých postav, s krizemi, kdy čtenář nedýchá, s lyrickými pasážemi přírodními i erotickými, s vtípkami, kdy se čtenář potutelně usmívá nebo plácá do stehů, s katarzí, kdy čtenář úlevně vydechne... se také nepovedla. Když mne přešlo období vzteku z tohoto nečekaného neúspěchu, rozhodl jsem takto: Zkusím to čtenáři (pokud nějaký existuje) předat bez jednoznačně definovaného lineárního příběhu. Nechám v něm jak všechny díry, tak i různé odbočky, zákruty, prohníla prkna, na něž není radno šlapat, výhybky, které bůhvíkam vedou, a temné sluje, kam je neradno vkročit.

Ovečkovy rukopisy přinesla v listopadu 2013 dcera Pavla, adeptka věd novohistorických. Při psaní diplomové práce (téma: Jak se učilo za normalizace a jak to pedagogové dnes reflektují) se setkala s deseti bývalými pedagogy, kteří působili na pražských gymnáziích. Jedna z někdejších profesorek se jmenovala Jiřina Ovečková.

„Stařenka byla nadšená, že se o ni zajímám,“ vyprávěla Pavla. „Když jsem se loučila, tak byla dojatá, a že mne nepustí, dokud mi něco nedá...“

Dcera ukázala na svůj psací stůl – naditá obálka z tuhého modrého papíru. „Co to je?“ zeptal jsem se a potěžkal to; ruka mi podklesla.

„To je pozůstalost po jejím muži, tedy část. Předala mi to, ať si to nechám. Její muž byl historik a toto napsal, ale nevydali mu to...“

„Kdo? Komunisti?“

„Stařenka tvrdila, že to nevydal nikdo, ani komunisti, ani nikdo po Listopadu, protože se toho báli. Tati, nechceš se na to podívat, já teď mám opravdu dost jiné práce. A tebe by to mohlo zajímat...“

Poděkoval jsem dceři za důvěru a tu ublemtanou, zprohýbanou obálku s několika skvrnami neznámého původu jsem odnesl a umístil na svém psacím stole: Pozůstalost PhDr. Ivana Ovečky, CSc. Modrá obálka.

Když se za týden dcera zeptala, co ten Ovečka a jak to uvnitř vypadá, nezbývalo než Modrou obálku otevřít a Ovečkovu životní dílo před sebou rozprostít.

2. Autor zdroje: Ivan Ovečka (1927–1994)

Než podrobně popatříme na život našeho hrdiny, soudruha Rudolfa Marciána (viz kapitola 5), seznámíme se s autorem jeho životopisů, s mužem, který svými slovy, myšlenkami a papíry naplnil Modrou obálku. Pokud však trpíte nedočkavostí, pak můžete tuto kapitolu přeskočit, popřípadě se k ní vrátit později.

„*REVOLUCE NEPOTŘEBUJE HISTORIKY.*“

— VLADIMÍR ILJIČ LENIN

Z Modré obálky jsem se o autorovi nedozvěděl takřka nic. PhDr. Ovečka ctí zásadu, že autor má být za svým dílem schován. A tak mi nezbylo, než se poohlédnout v otevřených (a s pomocí dcery) i v uzavřených zdrojích a Ovečkův životopis sestavit. Příliš mne to nebavilo, přiznávám, protože život tohoto soudruha se skládal z pomalých postupů vpřed, opatrných úroků stranou a (snad pro zpestření) jednoho skoku vzad. Pak se mi však před očima zajiskřilo – nejdříve naprázdno a po několika chvílích i naostro: Vždyť toho člověka znám, několikrát jsem s ním pobýval v jedné místnosti. Jako kdyby se z Modré obálky vznesla vzpomínka na mé vlastní mládí. Ivan Ovečka kdysi dávno, v sedmdesátých letech, vedl (trénoval, dirigoval, vychovával, umravňoval...) mládež v pražském šachovém klubu Vidmar.¹ V letech

1 ŠK Vidmar Praha sídlil v Podskalí v Trojické ulici. Jeho název upomíná na jeho kmotra, jugoslávského velmistra Milana Vidmara (1885–1962), který často v Praze pobýval a rád se pyšnil tím, že zde má svůj klub.

1976–1979 jsem se s ním potkával na pražském přeboru dorosteneckých šachových družstev. Hrál jsem za konkurenční oddíl, a tak nebyl důvod s ním promluvit, jen jsem vnímal jeho přítomnost. Zpravidla stál za svými svěřenci a trpělivě čekal, až ta nebohá dítko na židlích pod ním začnou své partie kazit, aby jim mohl vynadat. Často ho museli od stolku rozhodčích okřikovat, aby svými výbuchy nerušil ostatní hráče. Myslím, že ho v šachovém sále nikdo neměl rád a jeho svěřenci ho nenáviděli nejvíce ze všech.

Zkusím vydolovat staré útržky vzpomínek. Co v nich vidím? Hřmotnou nahrbenou postavu, skoroplešatou hlavu. Nosíval oblek s bílou košilí, avšak bez kravaty. Nebo kravatu míval? Ne, kravata to nebyla, vždy měl – i když v hracím sále bývalo teplo – kolem krku zamotanou šálu, možná kašmír.

Ivan Ovečka byl typickým představitelem své generace – narozen v rodině poštmistra v České Skalici, dospíval za okupace, studoval na jaroměřském gymnáziu, kde byl jeho učitelem latiny humoristický literát Jaroslav Žák. Z tohoto vztahu si Ovečka do svého dospělého života nic nepřinesl – ani latinu, ani smysl pro humor, a ani gram spisovatelského nadání. Rok před maturitou Českou Skalici osvobodila Rudá armáda a Ovečka propadl rudé ideologii. Čerstvě dospělý mladík to chápal jako „pochopení ideálu o nutnosti zajištění šťastné budoucnosti našeho statečného lidu dělníků, rolníků a pracujících inteligence“,² jak to definoval v jedné ze svých odborných statí. Pokud se vám zdá citát v uvozovkách poněkud kostrbatý, vězte, že jeho srozumitelnost je na Ovečkův standard vysoká.

Po maturitě v roce 1946 odchází Ovečka studovat do Prahy Filosofickou fakultu University Karlovy, obory historie a sociologie. Do KSČ vstoupil

2 Ivan Ovečka: *Pět statí o marxisticko-leninské pedagogice*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1962.

v lednu 1948 a po celý život se chlubil, že je starým členem, a nikoliv „poúnorovou náplavou“. Ovečka trpěl rozřazovací mánií – členy KSČ, své soudruhy, přísně kádřoval podle toho, kdy do strany vstoupili. Nejlepší byli ti, kteří si mohli rudou knížku poprvé potěžkat v letech 1929–1938. Ti, co chytili do kabátu správný komunistický vítr po roce 1945, byli v Ovečkových očích prospěcháři – přece bylo jasné, že Kléma vyhraje a jeho chlapci povládnou. Kdo by se nechtěl svézt na vítězné vlně, že? Omluvou pro tyto soudruhy (a mezi ně patřil i Ovečka) bylo jejich mládí.

Kdo se mezi komunisty prodral po Únoru 1948, byl pro Ovečku bez rozdílu buď „špína-chlap“, nebo „mrcha-ženská“. „Připojit se k vítězi po vyhrané válce je zbabělý čin, získávání nezasloužených zásluh, tyjití (sic!) z krve jiných“, jak PhDr. Ivan Ovečka napsal ve statí *Odkaz Vítězného Února udržíme ve svých srdcích*.³

Diplom s titulem promováný historik uchopil Ovečka do ruky v červnu 1951. Stal se odborným asistentem na Katedře slovanských studií UK a časem si vyprofiloval svůj celoživotní obor: dějiny dělnického hnutí. Bádání v tomto nesnadném, avšak (pro blaho pracujícího lidu) potřebném oboru se Ovečka věnoval na všech svých působištích: V roce 1955, krátce po svatbě se slečnou Jiřinou Kolínskou, přijal nabídku, která se neodmítá – býti lektorem a vědeckým pracovníkem Vysoké stranické školy při ÚV KSČ, v roce 1961 se stal docentem historických věd v Institutu společenských věd při ÚV KSČ a v roce 1971 profesorem na Vysoké škole politické. I když tři různá jména, stále stejná instituce a stejná židle ve stejném kabinetě. Kromě stálého zaměstnání na této tzv. vokovické Sorbonně byl PhDr. Ivan Ovečka často ke spatření jinde – např. v Historickém ústavu ČSAV nebo jako přednášející kurzu „Dějiny mezinárodního dělnického hnutí“ na Vysoké škole ekonomické.

3 *Tribuna*, č. 6/1981, s. 6–7.

Jeden pamětník ho popisuje jako „úlisně usměvavého dobráckého tatku, který se tvářil na zkoušeného studenta jako Ladův měsíček, aby ho poté od zkoušky s posměšným hýkáním vyhodil“.

A pak přišel rok 1968. Ovečka byl z jara 1968 nejdříve udivený, po pár dnech rozradostněný, při invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu zaskočený, aby pak postupně pochopil, jaké politické hry se hrají a který soudruh je moloděc a který je hajzl. U prověrek v únoru 1970 prošel s vyznamenáním, protože nejenže souhlasil se vstupem bratrských vojsk, ale několika vzletnými metaforami⁴ zdůraznil, jak moc si tento akt internacionální pomoci přál.

Cesta výše se otevřela dokořán: PhDr. Ivan Ovečka, CSc., byl v roce 1973 jmenován profesorem a do roku 1987 učil dělnický dějepis a vědecký komunismus na Vysoké škole politické, často hostoval na Národohospodářské fakultě VŠE a na Filosofické fakultě UK. V letech 1981–1986 byl kandidátem ÚV KSČ. Po pěti letech kandidování Ovečka předpokládal, že na XVII. sjezdu KSČ se stane řádným členem ÚV KSČ, avšak místo toho Ovečkova stranická kariéra skončila. Možná někdo všímavý postřehl Ovečkovy nedostatky v jeho stranické práci, možná si někoho pohněval, avšak nejpravděpodobnějším viníkem je Ovečkova jediná dcera Vlasta, která na svatební cestě v Jugoslávii s manželem v létě 1985 zradila socialismus, dělnickou třídu a vlast, protože emigrovala do Kanady. Ovečka se snažil ze všech sil, ale tento přestupek neutajil.

Pád z nomenklaturního schodiště nesl Ovečka těžce, naštěstí nastala doba přestavby, a tak se snadno mohlo stát, že se při nějakém politickém zemětřesení vzedme ta správná vlna a vynese ho do stranických výšin.

4 Cituji podle zápisu komise, který podepsal její předseda soudruh Fojtík: „Příchod vojsk Varšavské smlouvy otevřel v naší socialistické vlasti okna dokořán, aby mohl vyvětrat puch a zbavil nás smrtícího dusného počasí.“

Nicméně na podzim 1987 je Ovečka delimitován do důchodu a není mu povolena další pedagogická činnost – o emeritní profesuře mohl jen snít. Nevyužitý Ovečka se vrhá do nové práce. Usedá ve své pracovně k psacímu stroji a začíná psát knihu o životě a smrti Rudolfa Marciána, vedoucího krajského tajemníka KSČ v Olomouci. Chce tento zapomenutý krvavý čin (a události související) připomenout a zároveň se ukázat jako člověk „nového myšlení“, coby soudruh, který nepatří do starého železa. Naopak: jako soudruh, který je dobře připraven na nové úkoly vzešlé z potřeb přestavby a požadavků gласnosti. V době, kdy se Sovětským svazem přehnal smršť publikací, článků a filmů o tom, jak to tehdy v SSSR skutečně bylo, bych i já, uvažoval tehdy Ovečka, měl přispět svou kvalitní troškou do našeho nového mlýna. Protože tento nový mlýn bude správně socialistický, a nikoliv starosocialistický. Jsem historik, a tak mou troškou bude kniha o tom, jak to i u nás bylo jinak, než jsme si dosud mysleli, že to bylo.

Jenže tempo Ovečkova psaní bylo pomalé a za dva roky Marciánův příběh sepsat nestihl. Možná měl dohodu s nakladatelstvím Svoboda,⁵ ale protože v lednu 1990 bylo jasné, že přestavba skončila, Ovečka s psaním přestal a dlouhé dny proseděl nadávaje hlasitě, sprostě a marně před televizí, u rádia nebo nad novinami. V březnu 1990 vystoupil z komunistické strany, avšak stranickou legitimaci odmítl odevzdat s jednoduchým vysvětlením, že si ji chce ponechat jako relikvii na památku. Coby bývalý člen KSČ, a tedy nestraník, byl navržen soudruhem Miroslavem Šloufem na kandidátku KSČ do voleb v roce 1990 na pražské kandidátce pro Českou národní radu. Avšak několik dní před schválením kandidátky z ní byl vyškrtnut. Důvody

5 Monopolní nakladatelství pro politickou a historickou literaturu před rokem 1989. Většina dřívějších Ovečkových publikací a knih (přesněji brožur) vyšla za normalizace právě zde, v edicích Otázky dějin, Knihnice moderních dějin a Knihovna výstavby strany a stranické práce pro mladé komunisty.

nejdou známé, můžeme se jen dohadovat, čím se novým komunistům bývalý komunista znelíbil.

Na podzim 1991 Ovečkovi dcera přivezla jako dárek k 64. narozeninám laptop Dell 320LT s operačním systémem MS-DOS 5.0 a textovým editorem T602 a Ovečka se naučil psát na počítači. Přijal tuto výzvu a představový, tedy ideologicky zastaralý příběh Marciánovy vraždy napsal znovu. Podle potřeb nové doby.

Tento druhý rukopis snad můžeme považovat za takřka dokončený. Avšak nevíme, kolika pokusy se ho Ovečka snažil udat do některého nakladatelství. Téma mohlo zaujmout nějakého nakladatele, ale Ovečka asi neměl štěstí, aby na něj natrefil. Také už neměl staré známosti, které by mu přispěchaly na pomoc. Avšak především neměl čas: V únoru 1994 ho postihl první infarkt. Po šestitýdenním pobytu v nemocnici na Bulovce se na tři měsíce vrátil domů, ale vlhké a horké letní počasí ho v červenci 1994 zabilo definitivně. Další infarkt nepřežil. Zanechal po sobě obsáhlou pozůstalost – např. tři bysty Klementa Gottwalda, jedna ve výrazně nadživotní velikosti. Oba rukopisy Marciánova příběhu skončily v Modré obálce a po mnoha letech se ocitly v mých rukách. A tak se do nich podíváme...

3. Zdroj: Dva rukopisy (1987 a 1993)

Ještě jedno zastaveníčko, než se zanoříme do životního příběhu soudruha Marciána (kapitola 5). V této technické kapitole se seznámíme s oběma Ovečkovými rukopisy a s tím, v jakém stavu jsem je rozbalil z Modré obálky a jak jsem je luštil a rekonstruoval. Uznávám, že tato kapitola je zcela zbytečná, avšak kdo by se nepochlubil dobře odvedenou prací. Já tedy ano. Pokud tuto kapitolu přeskočíte, o nic nepřijdete.

„*PRAVDA NALEZENÁ S POMOCÍ PŘESNÉ REKONSTRUKCE
NEPRAVDIVÉHO TEXTU.*“

— UMBERTO ECO, *FOUCAULTOVO KYVADLO*

První rukopis z roku 1987 – **R1** – byl psán na psacím stroji na průklepový papír, v Modré obálce byl druhý průklep provedený přes černý kopírovací papír. Stránky jsou pečlivě číslovány. Kvalita kopie je dobrá, dochovaný text lze přečíst všechen, pouze na několika místech je třeba rozlišovat písmena „b“ a „h“ a občas nedoklapávalo písmenko „f“. Text není úplný. Rukopis nebyl nikdy dokončen, v poslední třetině textu zůstalo několik bílých ostrůvků. Je možné, že do textu zasahovali cenzoři, kterým se popisované události zdály příliš odvážné, nehledě na pokročilou fázi přestavby. Předpokládám, že Ovečka se snažil těmito námitkám vyjít vstříc, protože jeho snaha vydat knihu o Marciánově vraždě byla enormní. Bílé ostrůvky⁶ výrazně ztížily mou

6 Ve strojopisu R1 je několik nepopsaných pruhů. Cenzurovanou stránku pravděpodobně Ovečka přepsal tak, že nezávadný text opsal a místo závadných informací nechal prázdné místo. Ponechal si možnost doplnit původní text – pokud by se doba a lidé pohnuli správným, tedy ještě více přestavbovým směrem.

badatelskou práci, protože text se stává na několika místech chaotickým a děravým. Čtyři stránky strojopisu jsou utrženy a částečně chybí, dvě strany chybí zcela.

Druhý rukopis z roku 1993 – **R2** – je vytištěn na nekvalitním papíru s perforací, určeném pro tzv. traktorové jehličkové tiskárny.⁷ Tento rukopis je kompletní, žádná stránka ani její část nechybí. R2 můžeme pokládat za dokončený a již neobsahuje žádné bílé ostrůvky. A to ze dvou důvodů – při psaní v textovém editoru na počítači není třeba ponechávat bílé pruhy pro dopsání dalších podrobností, text se od dotčeného místa automaticky posune a přestránuje. Druhý důvod: Do Ovečkova rukopisu pravděpodobně již nikdo cenzorsky nezasahoval. Bohužel R2, ač mladší než R1, je mnohem hůře čitelný. Přechovávání ve vlhkém prostředí, nekvalitní počítačový papír a způsob tisku učinily celé řádky a odstavce nečitelnými.

Oba rukopisy se svojí strukturou liší a najít v nich překryvy z jednoho do druhého vyžaduje zkušeného komparatistu. Záhy jsem poznal, že snadnější cesta, než dolovat z R1 a R2 Ovečkovu pravdu, je dosadit do bílých ostrůvků, neproniknutelných ostrovů a neznámých pevnin pravdu svou, možná trochu nevědeckou, ale pro potřeby příběhu o vraždě soudruha Marciána postačující. Ostatně, kde mám jistotu, kolik si toho navymýšlel Ovečka sám?

Tím se dostávám od technických dat R1 a R2 k mentálnímu a faktografickému obsahu obou rukopisů. Původně jsem zamýšlel, že vydám R1 a R2 (včetně bílých ostrůvků a nečitelných částí) v jednom svazku – pochopitelně s mohutným poznámkovým aparátem. Zdálo se mi to jako výborný nápad. Čtenář otevře knihu a na stránce vlevo by byl R1, na stránce

7 Do tohoto typu tiskárny se založil „nekonečný“ papír s perforací (pravidelnými otvory) po straně, tyto otvory zachytilo na tiskárně umístěné speciální zařízení (tzv. traktor), které papír skrz tiskárnu posouvalo. Tisk „vyráběly“ malé jehličky, které svými dotyky nanášely na papír barvu.

3. Zdroj: Dva rukopisy (1987 a 1993)

vpravo R2 a teď, čtenáři, porovnávej – to se nasměješ –, jak tytéž události zatvrděl marxistický historik popisuje za totáče (sice představového, ale stále je to totáč) a jak ve svobodných časech (sice jsme od totáče příliš nepokročili, ale už to jsou svobodné časy). Avšak záhy jsem narazil na problém: Oba narativy v R1 a v R2 pracují s tak rozdílnými vzorci a interními vazbami, že bych musel R1 i R2 výrazně přepracovat, přeházet a přeonačit. Navíc mi nakladatel řekl, že tento autorský záměr je naprostá kravina, že to nikoho nebude zajímat. Snažil jsem se namítat, že mne by komparace dvou Ovečků zajímala. Odpověď byla zdrcující: Asi bych byl jediný. Když jsem po tomto rozhovoru překonal určitou zasmušilost, pochopil jsem, že Marciánův příběh raději napíšu podle Ovečkových (a nejen jeho) zdrojů sám a takřka znovu.

Ptáte se, proč jsem R1 a R2 nevyhodil, nezbavil se nevyžádaného závazku. Kdo by mi mohl něco vyčítat – možná dcera Pavla, ale to bych snadno ustál. Důvody byly dva: Život a smrt Rudolfa Marciána samotného, úděl jeho ženy a břemeno jeho vraha si zaslouží román. Druhý důvod, důležitější, si nechám jako překvapení na později.

4. Rok 1950: století hrůzy v polovině

Omlouvám se, že ještě chvíli budu napínat čtenářovu trpělivost. Než se podíváme na novorozence Rudínka Marciána, ještě prozkoumáme rok jeho smrti a roky předešlé. Je to nutné, abychom věděli, kam Marciánova křivolaká životní pouť směřovala. Proto důrazně nedoporučuji tuto kapitolu přeskakovat. Ignorovat ji může pouze ten, kdo ví zcela všechno tom, co se v letech 1945 až 1950 v Československu přihodilo.

*„SOUDCE MUSÍ SOUDIT PODLE ZÁKONA S PŘIHLÉDNUTÍM KE
STANOVISKU LIDU A VLÁDY.“*

— KLEMENT GOTTWALD,
PŘEDSEDA VLÁDY A PŘEDSEDA KSČ,
PROJEV NA SLAVNOSTI RUDÉHO PRÁVA, 18. SRPNA 1946

Rok 1950; dvacáté století, které se vymklo lidstvu z kloubů, právě doklopýtalo do poloviny. A přesně v polovině tohoto jubilejního roku Rudolf Marcián zemře. V symbolický okamžik... Třeba právě jeho smrt 30. června zajistí, že se dějinoběh v Československu nějak prapodivně zalomí do nepřehledné zatáčky a *všechno* bude lepší.

Někteří doufají takto: Socialismus, který u nás vyhrál boj s kapitalistickou hydrou, začne vítězit a my začneme postrádat nedostatek skoro všeho. Protože tak to je určeno vědeckým světovým názorem. A Stalinem a Stranou. Už nebude třeba při nákupu a placení v restauraci předkládat protivné potravinové lístky, už nebudou vypínat elektrický proud, už se budeme radovat sami od sebe, nikoliv na vyžádání. Práce pracujících lidí začne přinášet pro pracující lid potřebné výrobky,

výdobytky, výdělky, protože bude stranicky, a tedy moudře řízená, dostatečně zaplacená a bude mít vyšší smysl.

Jiní doufají jinak: Socialismus odejde na smetiště dějin a my se probudíme do svobodného života, kde najdeme dostatek skoro všeho. Protože tak to je správné, potřebné a nutné. Strana přestane škodovat a bude smetená. Stalin a jeho přísluhovači budou na věčné časy zatraceni. Už nebude třeba při nákupu v masně a při placení v restauraci předkládat protivné potravinové lístky, už nebudou vypínat elektrický proud, práce začne přinášet lidem potřebné výrobky, výdobytky a výdělky, protože bude dobře zaplacená a bude účelná.

Cesta k roku 1950

„ZŮSTALI STÁT NA KRAJI CHODNÍKU. ‚TAK KAM DEME?‘ ZEPTAL SE BUŠEK. ‚NA TY FABRIKANTSKÝ VILY,‘ ODPOVĚDĚL PECHOČ, ‚NEJDŘÍVE SBALÍME TOHO HAŇAVCOVIC FORDA, TEN BUDE MŮJ. A TAKY UDĚLÁME MALOU ŠTĚRU, ABY VIDĚLI, ŽE S NÁMI NEJNI ŽÁDNÁ SRANDA. BUDEME HLEDAT ZBRANĚ A LETÁKY. TAK JSME TO DĚLALI — CHCI ŘÍCI, TAK TO DĚLALI NĚMCI. A MY SE MUSÍME UČIT I VOD NEPŘÍTELE.‘“

— JAROSLAV ŽÁK, *NA ÚSVITĚ NOVÉ DOBY*

Konec války neznamenal pro obyvatelstvo znovuzrozeného Československa žádné uklidnění. Paradoxně tomu bylo naopak: Návrat demokracie, pravdaže v neúplném, a tedy pokřiveném tvaru, zastihl národ i jedince nepřipravené, vyplašené a manipulovatelné. Jednotlivé politické události se valily ze všech stran. A nebyly to žádné drobnosti, nýbrž zásadní akce, které měly jednou provždy skoncovat s dosavadními zlořády – znárodnění skoro všeho

důležitého (na věčné časy a nikdy jinak), vyřešení německého plemene (jednou provždy), přátelství s Osvoboditelem, slovanským naddrugem (na věčné časy a nikdy jinak). A to vše zastřešeno klíčovou otázkou, kam patříme: Na Východ, nebo na Západ, nebo jsme (podívejte na mapu, jaký má naše republika tvar!) mostem od Západu na Východ a stejným mostem od Východu na Západ.

Únorový puč v roce 1948 jen urychlil dosavadní vývoj. Pokud by byla československá cesta k lidové demokracii od května 1945 do června 1950 narysována jako křivka stoupající grafem, kde na ose X je čas a na ose Y míra totality, tak by Únor 48 znamenal v tomto grafu citelný poskok vzhůru, nicméně jen poskok. Není pravda, že od večera dne 25. 2. 1948 nastal všeobecný teror a hrůzovláda. Ten den byla „pouze“ zahájena diktatura proletariátu, jak ji definoval V. I. Lenin.⁸

Podívejme se, jak se na konci zimy 1948 rodí strašlivá padesátá léta. Sovětský svaz se důrazně zapojil svými radami a požadavky. Už je jmenována nová vláda, je to opět vláda Národní fronty, podle názvu by se tedy neměla lišit od té předúnorové. Nomenklaturně se neliší vůbec, opět jsou zastoupeni komunisté, sociální demokraté, národní socialisté, lidovci i slovenští Demokraté – stejné strany jako před Únorem. Avšak liší se personálně: Všichni nepřátelé lidové demokracie, kteří se pokoušeli překazit naši cestu k socialismu, všichni ti odporní všekazové – Ripkové, Zenklové, Drtinové, Stránští, Šrámkové a jim podobní zmetkové – byli smetení. Naštěstí se v nekomunistických

8 Lenin bohužel tuto definici nedostatečně specifikoval, protože není jasné, zda slovo „proletariátu“ se nachází ve druhém, nebo ve třetím pádě. Jinak řečeno, zda proletariát diktuje (diktatura koho, čeho, proletariátu), nebo zda je proletariátu něco diktováno (diktatura komu, čemu, proletariátu). Lenin buď projevil v této definici pozoruhodný smysl pro humor, nebo předvedl dokonalou ukázkou marxisticko-leninské dialektiky. Anebo obojí.

stranách Národní fronty našli jiní, noví lidé, vlastenci a Slovani, kteří rozpoznali, jak pracujícímu lidu sloužit a vládnout, a ti mohli zaujmout místa po svých zrádných spolustranicích: Alois Petr, Emanuel Šlechta, Alois Neuman... Že tato jména dnes nic neříkají ani historikům, to přece nevadí, tehdy splnili svou úlohu. Zajistili, aby poskočení k totalitě nebylo tak prudké.

Budování socialismu v Československu začalo velkolepě, nadšeně a mnohem dříve než únorovým pučem. Stačilo k tomu málo: Pochopit, kdo vyhrál válku. Spojenci to nebyli. V Československu byl pokořitelem fašismu a nacismu jednoznačně Sovětský svaz. Bratrský, slovanský, pokrokový (hodný) Goliáš, který porazil (zlého) germánského a nepřátelského Goliáše. A tak nezbyvá než jeden dynamický (nedemokratický) režim, který se neosvědčil, zaměnit za jiný dynamický (taktéž nedemokratický) režim, který se osvědčuje. Protože demokracie se nám, Čechoslovákům, jaksi neosvědčila.

V budování socialismu by (podle definice slova *budovat*) nemělo být nic špatného – zvláště, když věříme, že socialismus je něco správného, potřebného a, jak praví vědecký světový názor, nevyhnutelného. Budování je jistě pozitivní činnost, nicméně každé budování může mít nepříjemný doprovodný efekt – nemusí se dařit. Při nedaření je třeba hledat viníky. A nejen hledat, viníci se musí najít. A až se viník najde, je třeba ho potrestat.

Trestání viníků se ve sceleném Československu v roce 1945 stalo celonárodní zábavou, celospolečenskou hrou na četníky a lupiče. Mohl bych nyní vyprávět stovky příběhů lidí, kteří jednak byli trestáni, druhak trestali, třeták se trestaných tu více, tu méně zastávali a čtvrták to všechno se zájmem sledovali.⁹

9 Oblíbené byly především veřejné popravy oběšením, které se staly natolik mezi prostým lidem populární, až je bylo třeba z *hygienických* důvodů zakázat. Od léta 1946 se věšelo za hrdlo i nadále, avšak neveřejně, přesněji: Diváci museli být na tento akt oficiálně pozváni.

Hledání, trestání a popravování zločinců v roce 1947 postupně sláblo. Studna pochytaných nacistů a pomahačů začala vysychat, nicméně tuze špatná situace v zásobování čímkoliv a kdekoli otevřela novou zdrojnicí padouchů: Překupníků, keťasů, podvodníků, šmelinářů, spekulantů a šíbrů. Bylo snadné se tehdy překupováním čehokoliv (od cukru přes vlněné látky až k osobním automobilům) obohatit. A stejně snadné bylo na to doplatit, protože státní i obyčejná bezpečnost měla uši a donašeče všude. Národ v kinech se zatajeným dechem sledoval, jak týdeník před filmem ukázal skladiště překupníků a poté i jejich zavilé, ostře nasvícené tváře. Pohledte, milé hospodyňky, na národní škůdce, neboť oni mohou za to, že jste dnes nesehnaly mýdlo.

Hon na černý obchod eskaloval v prosinci 1947, po svém usazení na židli ministra vnitřního obchodu, JUDr. Alexej Čepička. Hyperaktivní, nadšený, komunismem nasáklý workoholik a aktivní hédonista. Alexej¹⁰ vystudoval v třicátých letech vysokou školu – jako jediný z tehdejšího vedení KSČ. Studium na pražské právnické fakultě mu trvalo dlouho, protože vykulený mladík z Hané se v hlavním městě obtížně aklimatizoval. Proslul jako nešikovný tenista, neúnavný debatér, hluchý návštěvník barů, komický žvanil a noblesní děvkař. Čepička sehraje v Marciánově příběhu zásadní roli, a tak ho nyní opustíme, protože si ho ještě docela užijeme.

Po Únoru pochopitelně ekonomických zločinců nebylo, protože k nim byli postupně přiřazováni příslušníci těch tříd, které komunisté nesnášeli. Nechci tady oprašovat teorii třídního boje a jednotlivé třídy definovat. Obejdou to jednoduchou formulací – kdo byl bohatý či alespoň trochu bohatý a nebyl

10 Tímto jménem byl Čepička v roce 1910 pokřtěn, avšak občas je uváděn s poruštěným křestním jménem – Aleksej, protože, jak známo, písmeno X azbuka nezná. Já budu toto překřtení v dalším textu ignorovat, bude to vždy Alexej.

současně komunistou, tak byl nepřítel. V roce 1948 se stali nepřáteli lidé, kteří mohli být i docela chudí, nicméně měli dostatek rozumu a odvahy něco proti socialismu říkat, nebo – ti odvážnější – něco konat.

Teror padesátých let začal před rokem 1950. Avšak postihoval především *nepřátele socialismu*. V roce 1950 se situace mění a začínají být trestáni i komunisté samotní. Tato historická etapa trvá zhruba pět let a zpravidla se nazývá *stranické čistky*, avšak v té době se používaly jiné, někdy i poetické opisy. Třeba: Vymýcení zhoubného pýru ve vlastních řadách. Zneškodnění vztekého psa. Zaslápnutí slizkého červa do prachu. Odstranění slizké chobotnice z lodního šroubu našeho do socialismu mířícího parníku. A tak podobně.

Do poloviny roku 1950 socialistická spravedlnost hubila osoby, které byly pro nový režim nepřijatelné: střední třídu, nesouhlasnou inteligenci, sedláky a kulaky, nespolupracující důstojníky a generály, zatvrzelé věřící, zpovýkané umělce různých kvalit a zaměření, Vatikánu poklonující katolický klérus.

Avšak čistky nezlepšují život dělnické třídy a československého lidu. Nadále je třeba stát dlouhé fronty a všechno shánět. Mléko, cigarety, uhlí, šikovného řemeslníka, kvasnice, jakéhokoliv řemeslníka, čerstvé pečivo, léky, maso kvalitní, maso výsekové i maso skoro nepoživatelné. V peněženkách mají lidé kromě chudých bankovek ještě sady potravinových lístků, tabáček, ovocenek, kořalenek, textilenek a i jiných -enek, které jsou cennější než peníze.

A tak není divu, že do společnosti a do komunistické strany samotné prorůstá v roce 1950 určité napětí. Dva roky (ve skutečnosti pět let) budujeme socialismus, všichni se snažíme – tedy až na ty tisíce rozvracečů, nemakačenků, zlosynů, lenochů a rozvratníků. A děláme to dobře, přesněji: Děláme to skvěle, protože se řídíme ve všem naším velkým vzorem, Sovětským svazem, vítězem nad fašismem, osvoboditelem, a postupujeme podle jediného vědeckého světového názoru, který do dokonalosti dovedli

Marx, Engels, Lenin, a především soudruh Stalin, vítěz nad fašismem; a tak trochu k tomu přispěl i náš nejmilejší soudruh Gottwald, který má pod čepicí.

Tento rozpor – vítězíme, ale nějak se nám nedaří zvítězit –, který (to víme dnes) žádným rozparem není, se podařilo vyřešit podle návodu zvaného marxisticko-leninská vědecká dialektika. V kombinaci s postulátem: „Když ke zdárnému budování socialismu nestačí potírat (likvidovat, zabíjet...) naše nepřátele, pak je třeba potírat (vymýtit, vraždit) i někoho jiného – soudruha, který se doposud tvářil jako zapálený komunista; soudruha, který se tvářil jako nadšený budovatel; soudruha, jenž odvedl pro zdar naší věci mnoho užitečné práce, avšak to nás nesmí pomýlit, protože to není ten správný soudruh, protože tento lžisoudruh je součástí záštiplného imperialistického úkladku.“

Moskevské procesy

*„JAGODA VYPOVÍDAL O ODSTRANĚNÍ MAXIMA GORKÉHO
VE VERZI ,CO NEJPŮSOBIVĚJŠÍ PRO LID‘: SPISOVATELE TRPÍCÍHO
TUBERKULÓZOU V KRUTÉ ZIMĚ JEHO LIDÉ OPILI A VYSTAVILI
PRUDKÉMU OHNI, TAKŽE JEDNA ČÁST TĚLA BYLA PŘEHŘÁTÁ
A DRUHÁ MRZLA.“*

— KAREL DURMAN, *POPELY JEŠTĚ ŽHAVÉ I.*

Teze, že úhlavním nepřítelem komunistů jsou jiní komunisté, se nenarodila v roce 1950. Sídčila v hlavách komunistů odjakživa – stačí si v literatuře vyhledat, jak se Lenin vypořádal se svými „jinak zaměřenými“ spolustraníky mnoho let před Velkou říjnovou socialistickou revolucí. Pravda, Lenin v roce plus minus 1900 své kolegy nepopravoval, ani nevěznil, pouze je vyřazoval ze strany, psal o nich hanopisy, častoval je dementními vtipy a všemožně

diskreditoval. Avšak jakmile se sovětský režim usadil, mohly animozity a ideové rozpory mezi sovětskou komunistickou věrchuškou bubřet a bobtnat. První konflikt mezi Stalinem a Trockým uprostřed dvacátých let ještě nekončí vězněním, teatrálním soudem, srdceryvným přiznáním se k úplně všem zločinům a popravou. Zlenivělý Trocký je pouze vyhoštěn nejdříve do vnitřní emigrace – kazašská step, a pak i ze země. Teprve poté, co se Stalin pevně uvelebil uprostřed státní i stranické moci, mohly začít stranické čistky. Moskevské procesy na konci třicátých let byly skutečně velkolepé a zaujaly celý svět. A také ho rozdělily. Někteří jim bezmezně věřili, jiní jim věřili také, ale neradi, další jim nevěřili, a pak tu byli ti, kteří netušili, co si o nich mají myslet. Zajímavé a pro intelektuální prostředí naprosto typické bylo, že obě antagonistické skupiny (Stalin má pravdu vs. Stalin je vrah) místo toho, aby se snažily dopátrat pravdy, začaly bojovat mezi sebou.

Dnes už víme, jaký byl scénář Moskevských procesů v letech 1935–1938. Stačila „malá“ rozbuška: Zavraždění jednoho čelního komunistického funkcionáře. Jmenoval se Kirov a byl to první tajemník leningradského oblastního výboru Komunistické strany Sovětského svazu. Kirov, jenž byl pravděpodobně populárnější než samotný Stalin, byl zastřelen na chodbě před svou kanceláří 1. 12. 1934 zmateným mládcem.¹¹ Vyšetřování vyústilo v první proces s „Moskevským centrem“ (Zinověv, Kameněv), které hanebně

11 Zmatení mládenci a popletená děvčata jsou častými vykonavateli přání někoho jiného, protože jsou snadno ovladatelní. Vzpomeňme namátkou: Charlotta Corday, 25 let → Jean-Paul Marat, Leon Czolgosz, 28 let → William McKinley, Fanny Kaplanová, 28 let → V. I. Lenin, Josef Šoupal, 19 let → Alois Rašín, Sirhan Bishara Sirhan, 24 let → Robert Kennedy, Jigal Amir, 25 let → Jicchak Rabin. Při zavraždění Kirova byla jako jeden z pravděpodobných motivů zmateného mládence uvedena pomsta nikoliv politická, ale žárlivostní. Kirov příliš vehementně osahával mladou pracovnici svého sekretariátu, na kterou si zmatený mládenec myslel.

osnovalo ohavný kontrarevoluční převrat. Všichni se ke všemu přiznali¹² a poté ukázali na další soudruhy. Další proces s „Paralelním antisovětským trockistickým centrem“ (Radek, Pjatakov) následoval po dvouleté pauze. Oba procesy byly veřejné. Obžalovaní se doznávali k čemukoliv, vypadalo to podezřele, ale málokdo si této nuance všiml.

Další proces už byl tajný, protože hlavním obviněným byl maršál Rudé armády, hrdina občanské války, statečný komunista, skvělý vojenský stratég, nejdůležitější vojenská persona Sovětského svazu Michail Tuchačevskij. Při soudu se však ukázalo, že to je zrádce, který bránil rozvoji Rudé armády, sketa, jež nedokázala v roce 1920 dopokojit již pokořenou Varšavu, špión kapitalistických mocností, důvěrník Hitlera, pohůnek Mussoliniho, slouha Trockého, abonent Wall Streetu a ničitel socialismu.

Následný proces už byl opět veřejný, a tak se svět dozvěděl o pravicově trockistickém antisovětském bloku (Rykov, Bucharin, Jagoda). Muž jménem Jagoda přináší do této chronologie nový prvek, protože to byl on, kdo z pozice šéfa NKVD (sovětská státní tajná policie) osobně vyslýchal (a bil) obviněné z prvního procesu. Všechna jména v závorkách patří významným komunistům. Obviněných, usvědčených a popravených bylo několik desítek. Avšak jen v těchto monstrprocesech. Kromě nich se v mnoha městech a vesnicích po celém SSSR odehrávalo totéž, v lokálním měřítku – vyřizování

12 Normálně uvažující, alespoň průměrný inteligentní pozorovatel nemohl pochopit, proč by se bývalí soudruzi spořádaně, spisovně a šroubovanými souvětími přiznávali ke strašným činům, kdyby to nebyla pravda. Jenže tito normální, marxistickou dialektikou nezatížení pozorovatelé se nedokázali zanořit do hlavy polapeného komunisty. Základní idea obviněného, jak se k procesu se sebou samým postavit, je tato: „Jsem nevinný, ale Strana potřebuje, abych byl vinný. Avšak i když budu vinný, tak mi Strana nemůže ublížit, protože soudruzi vědí, že jsem nevinný.“ (Triumf dialektiky, která funguje jen dočasně – než je dotyčný přiveden pod šibenici.)

4. Rok 1950: století hrůzy v polovině

místních úctů. Britský historik Richard Pipes, který mohl v devadesátých letech nahlédnout do archivů tajné sovětské státní policie (ať se v toku času jmenovala jakkoliv), napočítal jen v letech 1937–1938 na území Sovětského svazu 1 548 367 zatčených osob, z nichž bylo 681 692 popraveno, zbytek skončil v gulagu. V uvedené dvouletce se odehrálo průměrně 933 poprav každý den, včetně nedělí a svátků. Pravda, SSSR byl tehdy největší stát světa, ale i tak je to číslo poměrně vysoké.

Důsledek této Velké sovětské čistky: V SSSR žije mnoho lidí (vysoce postavených i obyčejných pracujících), kteří takové čistky umějí zorganizovat, provést, a především z toho mají pocit dobře odvedené práce. V letech druhé světové války mají tito lidé jiné a důležitější starosti, avšak jakmile se sovětské impérium po roce 1945 posunulo na západ a pozřelo Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Československo, Rumunsko, Albánii, Jugoslávii a sovětskou okupační zónu Německa, bylo jen otázkou času, kdy se podobné procesy s odpadlými, neposlušnými komunisty spustí i v těchto spřátelených zemích. Podmínky – dvě zásadní – byly nastaveny dobře. Ta objektivní: Budování socialismu buď vážne, nebo skomírá, nebo se nedaří, nebo je sabotováno. Nebo všechno dohromady. A subjektivní podmínka: Vztahy mezi lidmi, kteří se dostali k neomezené moci, se musí pokazit.

Vydejme se tedy ze Sovětského svazu a pohledme, kde se procesy moskevského typu uchytily nejdříve. Byl to horkokrevný Balkán. První likvidace komunisty jinými komunisty zasáhla v roce 1949 Albánii. Lapeň byl úspěšný a oblíbený ministr vnitra Koči Džodže, druhý nejdůležitější komunista v zemi; odsouzen, poprava: červen 1949. Pak čistky přeskočily do Maďarska. Lapeň – květen 1949 – byl oblíbený a úspěšný ministr vnitra (do roku 1948) a pak ministr zahraničních věcí László Rajk, druhý nejvýznamnější komunista v zemi; odsouzen, poprava: říjen 1949. Poté čistky spadly na Bulharsko. Lapeň – červen 1949 – byl univerzálně oblíbený generální tajemník

bulharské komunistické strany, nejpřednější komunista v zemi, Trajčo Kostov; odsouzen, poprava: prosinec 1949.

Možná se divíte, proč se něco podobného nestalo ve větší a důležitější Jugoslávii. Odpověď je snadná. Místní nejušlechtilejší komunista Josip Broz Tito se přestal na jaře 1948 Stalina bát, propadl se do hlubin svého vlastního titoismu,¹³ a tak se Jugoslávie s pravlastí socialismu těžce rozkmotřila. Politické procesy si tedy museli jugoslávští komunisté organizovat sami, bez sovětských rad, připomínek, rozkazů a poradců.

Všechna tři rozprášená spiklenecká centra, albánské, maďarské i bulharské, se dopustila mj. strašného zločinu: Málo odsuzovala jugoslávskou samostatnou, a tedy revizionisticko-úchylářskou cestu k socialismu.

V Československu byly balkánské procesy sledovány s ostražitou pozorností. Komunisté (obyčejní i funkcionářští) se tetelili strachem. Antikomunisté (jak ti, co zůstali v rodné, zadrátované vlasti, tak i ti uprchlí) se tetelili radostí, že se nepřátelé mydlí mezi sebou, což by mělo být předzvěstí jejich brzkého konce.

Maďarská předzvěst

„KROMĚ TOHO ERÓMŮ...!“

— LADISLAV SMOLJAK, ZDENĚK SVĚRÁK,

HOSPODA NA MÝTINCE

13 Pojem „titoismus“ v roce 1948 vymyslel československý ministr informací, soudruh Václav Kopecký.

Albánie i Bulharsko byly přece jen trochu z ruky – geograficky i personálně, tamní komunisté používají odlišný *modus operandi*, takový balkánsko-horkokrevný, na nepotismu, krevní mstě a pocitech založený, a tak není divu, když se tyto metody soudruhu Stalinovi nelíbí, své svěřence musí opakovaně napomínat, a když to nepomáhá, pak je třeba trestat. Avšak Maďarsko – to už je kousek od nás, takřka stejná střední Evropa. A tak maďarský proces československým komunistům zvěštoval v podtextu neblahou zprávou.

Rajkovo zatčení bylo nečekané, českoslovenští komunisté věděli, že je trochu mimo hlavní ideologický proud, jak ho nařizuje Moskva, ale kvůli postávání o kousek mimo není třeba nikoho zatýkat! Rajk několikrát veřejně zažbrblal, že se mu nezdá Stalinova teze: Tito je krvavý pes a Jugoslávie je zhoubyplná hyena. Neuvedomil si však, že tato teze je nejen pravdivá, ale i Stalinova. Myslel si, že mírný odklon od hlavní linie strany přece neznamená, že já, soudruh Rajk, věrný a osvědčený komunista, v bojích zocelený, funkcemi prověřený a inteligencí oplývající, budu vězněn a souzen. Vždyť soudružská debata, i když vedená z různých pozic, nemůže být důvodem k nesvárům. Nemůžeme se vyhýbat diskusi, pokud tato je plodná, účelná a je vedena z třídních stanovisek a splňuje všechny, i ty zdánlivě marginální postuláty vědeckého komunismu.

Někteří vedoucí českoslovenští komunisté znali Rajka osobně ještě z předválečných let, a proto jeho uvěznění uprostřed rozkvetlého jara roku 1949 způsobilo šok. Vítěz nad Rajkem, jeho dlouholetý přítel, soudruh Mátyás Rákosi, generální tajemník Maďarské strany pracujících, rozpoutal proti Rajkovi horkou kampaň ihned poté, co byl nebožák vhozen do nejtemnější budapeštské temnice.

Když Rajk (spolu se sedmi náhodně určenými osobami) usedl v září 1949 na lavici obžalovaných, byl už předem usvědčený titoistický špión, nezpochybnitelný hospodářský škůdce, prožluklá hanba národa, urážka

dělnické třídy a políček lidové demokracii. Proces byl nečekaně formální a nudný; žalobci, soudci, obhájci i obvinění vzorně spolupracovali. Rajkovi bylo (po několikátýdenním vyslýchání a občasném mučení) slíbeno, že když bude bezvýhradně s vyšetřovacími orgány spolupracovat a při soudu samotném se neodchýlí od schváleného scénáře, tak mu nebude udělen trest smrti. Nicméně soudci nebrali na tento slib ohled, ostatně proč taky? Slib daný podlému zrádci není žádným slibem, nýbrž taktickou lstí. Zrádce je pes a psovi náleží psí smrt. Rajk se pochopitelně jako zrádce národa, strany a dělnické třídy necítil, a tak do poslední chvíle, i s oprátkou na krku, věřil, že tato záležitost pro něj skončí šťastně. Ostatně nebyl v podobné šlamastyce poprvé, prožil si několik smrtelně nebezpečných dobrodružství jako mladický ilegální komunista v meziválečném Maďarsku. Poté podlehl internacionalistické propagandě a odjel bojovat, kde se právě bojovalo. Během španělské občanské války ve funkci politického komisaře postřílel mnoho nepřátel, zázrakem přežil těžká zranění, protože nepřátelé po něm také často stříleli, a po zajetí ve francouzském zajateckém táboře se v předvečer druhé světové války vrací jako zocelený a takřka nesmrtelný komunistický bojovník do rodné vlasti. Zde kombinuje ilegální politickou činnost, partyzánské akce, mnohostranný milostný život a důmyslné ukrývání. Po svržení neutrálního (když přimhouříme všechny oči) Horthyova režimu a nastolení neskrývaného fašistického režimu tzv. šípových křížů (říjen 1944) byl Rajk dopaden a připravován k popravě. Naštěstí si jeho situace povšiml Rajkův starší bratr Endre, vysoký papaláš právě vládnoucí strany, a nějak to zaonačil, aby nezdrábného, komunismem nasáklého bratra jenom věznili a trochu pomučili, než se situace vyjasní, aby z toho nevyvázl příliš lehce. Vyjasnění přišlo záhy. V únoru 1945 Budapešť dobyla a dobila Rudá armáda. Maďarský historický vývoj se převrátil na komunistický bok, László Rajk vyšel za zpěvu internacionály na

denní světlo a okamžitě učinil potřebné politické kroky, aby jeho nezdárný, fašismem nasáklý starší bratr Endre Rajk mohl přes Rakousko utéct do bezpečí.

Uznejte sami, takto pestrý život přece nemůže být ukončen ve čtyřiceti letech něčím tak triviálně povrchním, jako je oprátka kolem krku, zvláště pokud ji navlékají a utahují soudruzi.

Ukončen byl... Ruka dělnické spravedlnosti hrábla do řad komunistické strany, kohosi vylovila a oběsila. A odeslala tak mocné znamení do okolních lidových demokracií, že by se u nich mohlo stát něco podobného.

Tři typické oběti československého komunistického práva

*„JE TŘEBA, ABYCHOM MY, KOMUNISTÉ, PO NAŠEM VÍTĚZSTVÍ
NASADILI SMÍŘLIVOU BUDOVATELSKOU TVÁŘ. MUSÍME DÁVAT
POZOR, ABY NEDOCHÁZELO KE ZBYTEČNÝM ZATÝKÁNÍM!“*

— PRVNÍ TAJEMNÍK KSČ RUDOLF SLÁNSKÝ,
PROJEV NA ZASEDÁNÍ PŘEDSEDNICTVA ÚV KSČ, BŘEZEN 1948

Slánského smířlivá tvář nevydrží dlouho. Čas pokročí a v září 1948 je Gottwald v Moskvě od Stalina při audienci peskován, že českoslovenští komunisté jsou měkčí. Stalin hřímá: „Rozdrcení reakce v Československu nebylo doprovázeno zatčením jejích politických vůdců, odsouzením a odhalením jako nepřátel lidově demokratické republiky. Vždyť nebyly žádné procesy! Kde to vážne, sakra?“

V listopadu se koná zasedání Ústředního výboru KSČ, a to poprvé po únorovém vítězství. A zde je plamennými a košatými slovy vyhlášeno zostření boje proti třídnímu nepříteli. Usnesení je strohé: „Musíme rozvinout ostrý boj

proti reakci po linii ideologické, politické i administrativní.“ Rudolf Slánský už má také jasno: „Výchova a převýchova nestačí, to už všichni vidíme, je třeba proti živnostníkům, obchodníkům a sedlákům, kteří štvou proti našemu režimu, zvolit ostřejší postup. Máme zákony, tak je uplatněme! A pokud zákony nemáme, pak je vymysleme!“

A tak se třídní boj, jak je popsán v dílech klasiků marxismu-leninismu, mohl úspěšně zkoordinovat s přirozenou touhou nových národních vůdců vymýtit z národa plevel, býlí a všelijaké škůdce. Nepřátelé lidové demokracie byli trestáni ve velkém. „Teď už naplno vládneme my, rudá avantgarda, vítězná třída, a tak se s těmi sviněmi můžeme vypořádat.“

Mezi mnoha bohužel zapomenutými jmény se blýskají v kalužích zaschlé krve tři nejznámější.

Generál Heliodor Píka byl prvním. Muž hrdý, čestný, a především oddaný masarykovským ideálům doplatil na to, že včas z Československa neutekl a nebál se komunistům mnoho let „překážet“. Neveřejný proces odhalil, že mnoho let, už za první republiky, piklil se Západem protilidové čachry. Nekonečná obžaloba prokurátora Karla Vaše poukázala na špinavé rejdy s imperialisty, objasnila jeho zrádovství, prokázala mu vyzvědačství, ukázala na rouhačství proti lidově demokratickému zřízení a odhalila i jiné podobné vylomeniny. A tak byl trest smrti nevyhnutelný, protože nepřátele takové kalibru, takového chování, inteligence a potouchlého obličejе naše vlast bude ráda a radostně postrádat. Generál Píka byl popraven jako první z bojovníků proti režimu 21. června 1949.

Farář z malé Čihostě, vesnice nedaleko Havlíčkova Brodu, p. Josef Toulfar, přišel ke svému mučednictví, smrti a posmrtné slávě jaksі omylem. Při mši, kterou celebroval pro několik místních obyvatel o adventní neděli 11. prosince 1949, se na oltáři pohnul a následně rozkýval křížek. On sám si toho nepovšiml, ale všimly si místní babky a zpráva o události, která se rychle